

הערכת תפקוד משפחתי לפי מודל הסירקומפלקס

ד"ר נגה צור

בית הספר לעבודה סוציאלית על שם בוב שאפל, אוניברסיטת תל אביב

פרופ' כרמית כץ

משנה למנכ"ל, מכון חרוב

מודל הסירקומפלקס שפיתח אולסון (Olson) הוא כלי שנמצא יעיל להערכת התפקוד המערכתי של משפחות. מטרת המודל לייצר סינתזה של ידע אמפירי, תיאורטי ומעשי בתהליך עבודה עם משפחות. בבסיס המודל תפיסה משפחתית מערכתית המתבוננת על יחסי הגומלין בין בני המשפחה, וכוללת מושגים מרכזיים מתחום שיטות אבחון וטיפול משפחתי. המודל נחשב יעיל עבור מיפוי ואבחון תפקוד משפחתי, בניית תוכניות התערבות, וכן הערכה של יעילות התערבויות משפחתיות.

מודל הסירקומפלקס מאפשר למפות את רמת התפקוד המשפחתי על פני שלושה צירים:

1. לכידות – Cohesion
2. גמישות/הסתגלות – Flexibility
3. תקשורת – גורם מקדם

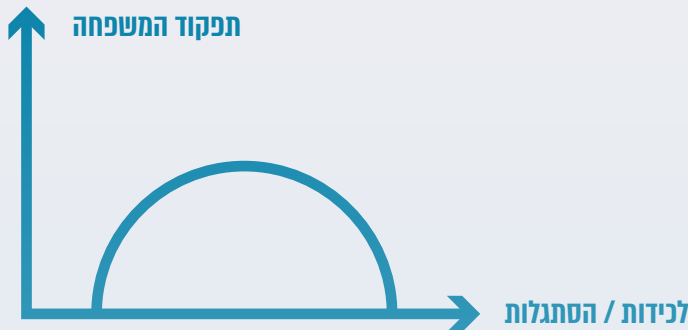
תפקוד משפחתי מיטיב מתבטא ברמה מאוזנת של לכידות וגמישות, ואילו רמות גבוהות או נמוכות מדי של לכידות וגמישות מבטאות תפקוד שאינו מיטבי, או דיס־פונקציונאלי. התקשורת המשפחתית לעומת זאת נחשבת לממד מקדם – ככל שהתקשורת טובה יותר, כך התפקוד מיטבי יותר (תרשים מצורף בסוף הקובץ).

1. ממד הלכידות

ממד הלכידות מבטא את הקרבה בין בני המשפחה. רמת הקרבה המשפחתית מתייחסת לחיבור הרגשי (Emotional bonding) בין הפרטים במשפחה, לגבולות ולקואליציות משפחתיות. כמו כן, ממד זה מתייחס למשך זמן הביולוגי, למרחב הפיזי, ולתחומי עניין המשותפים לבני המשפחה. במוקד הערכת הלכידות המשפחתית ניצבת השאלה – כיצד המשפחה מאזנת בין צרכים של מובחנות ועצמאות לבין תחושת קרבה ו"יחד" (Togetherness)?

בשני קצוות הרצף נמצאות משפחות הנחשבות לא מתפקדות טוב, דיס־פונקציונליות:

- **משפחות מנותקות (Disengaged):** מאופיינות בקשר דל בין הפרטים. החום, הקרבה, הדאגה, האכפתיות הם ברמה נמוכה.
- **משפחות בלכידות גבוהה מאוד (Enmeshed):** מאופיינות במעורבות יתר. אין מובחנות ויש הזדהות יתר, נדרשת נאמנות משפחתית מוגזמת אשר מעכבת את תהליכי ההתפתחות של חברי המשפחה, את האינדיווידואליזם ואת האוטונומיה של הפרטים.
- הרמות האמצעיות מאפשרות לאזן בין צרכים של תלות ועצמאות ולכן הן הפונקציונליות ביותר.

2. ממד הגמישות/הסתגלות

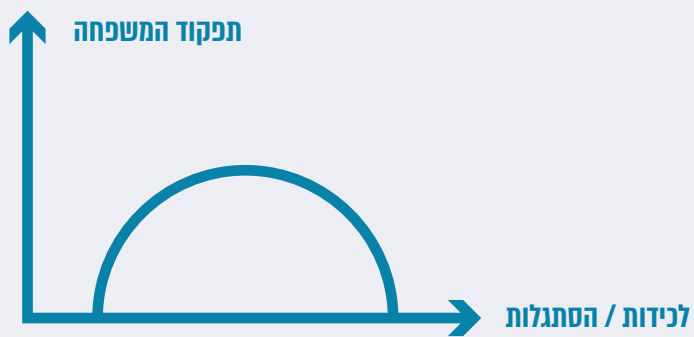
אירועי חיים נורמטיביים וגם חוויות טראומטיות מחייבים את המשפחה לשנות ולהתאים את דפוסי היחסים, את החוקים ואת התפקידים המשפחתיים על מנת להתמודד עם שינויים אלה ולקדם חוסן כנגדם. ממד הגמישות מתייחס למידה שהמשפחה מצליחה לאזן בין יציבות לבין שינוי. גמישות גבוהה מדי מבטאת קושי לשמור על מידה של יציבות, ועל כן מייצרת תבניות משפחתיות כאוטיות, ואילו גמישות נמוכה מדי משקפת נוקשות וקושי ליצור התאמות נדרשות בתפקוד המשפחתי. הגמישות המשפחתית באה לידי ביטוי במידה שהמערכות הזוגית והמשפחתית מצליחות לשנות ולהתאים את ההנהגה ההורית (מידת המשמעת והשליטה ההורית), תפקידים משפחתיים, סגנונות משא ומתן בתהליכי קבלת החלטות, ודפוסי היחסים נוכח אירועי חיים חיצוניים.

בשני קצוות הרצף נמצאות משפחות הנחשבות לא מתפקדות טוב, דיסט' פונקציונאליות:

- **משפחות "נוקשות" (Rigid)** – במערכת החוקים של המשפחה ובתפקידים המשפחתיים חסרה גמישות: מנגנוני הבקרה והשליטה נוקשים, רפרטואר התפקידים נוקשה (לעיתים סטריאוטיפי), מערכת החוקים ברורה וידועה מראש, ללא אפשרות להגמיש בעת הצורך.
- **משפחות "כאוטיות" (Chaotic)** – היעדר בהירות בתפקידים של בני המשפחה: התפקידים משתנים לעיתים תכופות, יש נטייה להיפוך בתפקידים (למשל, ילד הורי), המנהיגות ההורית מוגבלת ומשתנה, אין בהירות לגבי התוצאות של מעשים (חוסר בגבולות במובן ה"רגיל" של המילה).
- הרמות האמצעיות מאפשרות משא ומתן, התאמת הציפיות של חברי המשפחה למציאות משתנה, השתנות התפקידים המשפחתיים.

הגמישות מוערכת באמצעות מספר פרמטרים מרכזיים:

- מנהיגות – מידת הסמכות של ההנהגה המשפחתית, קרי ההורים
- סגנון משא ומתן
- תפקידים במשפחה
- מערכת החוקים של המשפחה והיחסים בין הפרטים

3. ממד התקשורת

ממד התקשורת נחשב לממד מקדם (Facilitator). כלומר, תקשורת טובה יותר בין בני המשפחה יכולה לקדם "תזוזה" לתפקוד מאוזן יותר על פני שני הממדים הקודמים (לכידות וגמישות). בהתבוננות בתקשורת המשפחתית ננסה להבחין במידה שבני המשפחה מצליחים להקשיב זה לזה, לבטא את עצמם באופן ברור, להיפתח ולחשוף רגשות ומחשבות אישיים, ולהעביר מסרים באופן בהיר, ישיר, קוהרנטי, ומכבד.

התקשורת של המשפחה מוערכת על פי הפרמטרים:

- יכולת ההקשבה
- אמפתיה
- יכולות ביטוי, ורבאליות
- מידת החשיפה של מחשבות ורגשות
- בהירות התקשורת – המידה שבה המסרים בין בני המשפחה מועברים באופן ישיר, ממוקד, מכבד וקשוב

ככל שהתקשורת טובה יותר, כך המשפחה מתפקדת באופן מיטבי יותר. שיפור בדפוסי התקשורת של בני המשפחה יוכל לקדם "תזוזה" לתפקוד מאוזן יותר בממד הלכידות והגמישות.

לכידות

		UNBALANCED	BALANCED LEVELS			UNBALANCED
		DISENGAGED	SOMEWHAT CONNECTED	CONNECTED	VERY CONNECTED	ENMESHED
UNBALANCED	CHAOTIC	BALANCED	MID-RANGE	MID-RANGE	MID-RANGE	UNBALANCED
	VERY FLEXIBLE	MID-RANGE	UNBALANCED	UNBALANCED	UNBALANCED	MID-RANGE
BALANCED LEVELS	FLEXIBLE	MID-RANGE	UNBALANCED	UNBALANCED	UNBALANCED	MID-RANGE
	SOMEWHAT FLEXIBLE	MID-RANGE	UNBALANCED	UNBALANCED	UNBALANCED	MID-RANGE
UNBALANCED	RIGID	BALANCED	MID-RANGE	MID-RANGE	MID-RANGE	UNBALANCED

BALANCED

MID-RANGE

UNBALANCED

גולמספא / סומפא

Butler, M. H., & Spencer, T. J. (2019). A Circumplex Model of Couple Configurations in Relational Trauma Context: An Example of Practice-Based Model Development. *Journal of marital and family therapy*, 45(3), 494-507.

Figley, C. R., & Figley, K. R. (2009). Stemming the tide of trauma systemically: The role of family therapy. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 30(3), 173-183.

Olson, D. H., Waldvogel, L., & Schlieff, M. (2019). Circumplex model of marital and family systems: An update. *Journal of Family Theory & Review*, 11(2), 199-211.

Olson, D. (2011). FACES IV and the circumplex model: Validation study. *Journal of marital and family therapy*, 37(1), 64-80.

Olson, D. H. (2014). Circumplex model of family systems VIII: Family assessment and intervention. *In Circumplex Model* (pp. 7-49). Routledge.

מכון חרוב, האוניברסיטה העברית, הר הצופים, ירושלים 9765418

טל' 077-5150300 • פקס 077-5150304

[haruvinstitute](https://www.facebook.com/haruvinstitute)

www.haruv.org.il

[youtube](https://www.youtube.com/haruv)
